

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ І ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Затверджую:
Завідувач кафедри СіГД,
полковник служби ЦЗ
Олена РЯБІНІНА

17 червня 2019 року

ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ РОБОТИ

ТЕМА № 2: «СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНА РОБОТА ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ».

План

- 2.1. Соціально-гуманітарна робота як професійний вид діяльності.
Об'єкти й суб'єкти соціально-гуманітарної роботи.
- 2.2. Функції соціально-гуманітарної роботи. Структура й рівні соціально-гуманітарної роботи.
- 2.3. Взаємозв'язок соціально-гуманітарної роботи з іншими науками.
- 2.4. Технології соціально-гуманітарної роботи.

Час проведення: 2 учбові години.

Харків 2019

Література.

1. Бабусин А.В. Соціально-гуманітарна робота: теорія й практика. - М.: Изд-У Моск. ун-та, 2001.
2. Демидова Т.Е. Професійне спілкування соціально-гуманітарного працівника. - М.: Сполучник, 1994.
3. Доуэл М., Маш П. Орієнтована на рішення завдання соціально-гуманітарна робота. Київ, 1997.
4. Павленок П.Д. Введення в професію «Соціально-гуманітарна робота»: Курс лекцій. - М.: ИНФРА-М, 1998. - 174 с.
5. Практика соціально-гуманітарної роботи / Під ред. К. Ханвея, Т. Филпота. - Київ, 1996.
6. Практична соціально-гуманітарна робота / За ред. П. Картер, Т. Джеффса, Марка К. Сміта. - Київ, 1996.
7. Соціально-гуманітарна робота в Україні: теорія й практика. - Науково-Методичний журнал. - 2002. - № 1.
8. Теорія й методика соціально-гуманітарної роботи / Під ред. И.Г. Зайнышева. - М., 1994.

Основні поняття: соціально-гуманітарна робота, професійна діяльність, інституціоналізація, технології соціально-гуманітарної роботи.

2.1 Соціально-гуманітарна робота як професійний вид діяльності.

Соціально-гуманітарна робота відноситься до одного із численних видів діяльності. Є економічний, політичний, правовий, культурний, технічний і інші види діяльності. І є соціально-гуманітарна робота. Соціально-гуманітарною роботою називається діяльність, спрямована на надання допомоги людям, що бідують у ній, не здатним без сторонньої допомоги вирішити свої життєві проблеми, а в багатьох випадках і жити.

Соціально-гуманітарна робота являє приклад сполучення професійної діяльності з компонентами непрофесійної діяльності. І з огляду на, що ознаками професійної діяльності є сукупність знань, навичок і вмінь як результат навчання у ЗВО і ЗСО, важко не погодитися, що турбота, добродійність, милосердя й т.д. не мають такі ознаки.

Зачатки соціально-гуманітарної роботи можна виявити ще в період формування людського суспільства, що виражалося в турботі про близький,

дітях, хворих, старих і т.д. У родах, племенах були люди (попередники сучасних лікарів, лікарів, учителів), що піклуються про фізичне й духовне здоров'я своїх одноплемінників, - жерці, чаклуни, шамани й ін.

Турбота про духовне й фізичне здоров'я, збереження й продовження життя по мірі розвитку виробництва стало здобувати усе цивілізованіший характер. Іншими словами, починався процес становлення соціально-гуманітарної роботи. У процесі практики виникає думка про те, що людям, які займаються наданням допомоги нужденним, потрібна професійна підготовка. В 1890-ті роки у Великобританії організуються лекції, проводиться практична робота, пов'язана з діяльністю Лондонського благодійного товариства; в 1899 році в Амстердамі створюється Інститут підготовки соціально-гуманітарних працівників; на початку 20 століття у Європі й Америці діють уже 14 шкіл соціально-гуманітарної роботи. Це було початком інституціоналізації соціально-гуманітарної роботи як важливого, необхідного, визнаного виду соціально-гуманітарної діяльності. Поступово вона стає невід'ємним атрибутом громадського життя все більшого числа країн.

Великий внесок у розвиток соціально-гуманітарної роботи вже як професійного виду діяльності внесли: З. Фрейд, К. Левин, Ж. Піаже, А.Ч. Лантухи, Ф. Хайдер, Р. Мертон і інші.

2.2 Об'єкти й суб'єкти соціально-гуманітарної роботи.

Об'єктом соціально-гуманітарної роботи в її широкому трактуванні є всі люди. Це пояснюється тим, що життєдіяльність всіх шарів і груп населення залежить від тих умов, які значною мірою визначаються рівнем розвитку суспільства, станом соціально-гуманітарної сфери, змістом соціально-гуманітарної політики.

Населення структуроване на різній основі, і в ньому виділяють таких людей, такі групи й шари, які, проявившись у складній життєвій ситуації, або зовсім не можуть, або лише частково можуть розв'язати своїх проблеми. Тому, розглядаючи соціально-гуманітарну роботу в її безпосередньому, вузькому

значенні, ми розуміємо під об'єктами саме ці верстви населення і їхніх окремих представників.

Цих об'єктів досить багато. Можна класифікувати їх з урахуванням пріоритетності підстав для цієї класифікації:

Стан здоров'я, що не дозволяє самостійно вирішувати життєві проблеми.

Це наступні групи населення:

- особи з інвалідністю (як дорослі, так і діти),
- особи, що попали під радіаційний вплив,
- сім'ї, у яких є діти з інвалідністю,
- дорослі й діти, що мають психологічні стреси, схильні до суїцидальних спроб.

Служба й праця в екстремальних соціально-гуманітарних умовах.

До цієї групи осіб відносяться:

- учасники Великої Вітчизняної війни й прирівняні до них особи,
- трудівники тилу під час Великої Вітчизняної війни,
- удови й матері військовослужбовців, що загинули під час Великої Вітчизняної війни й у мирний час,
- учасники бойових дій,
- колишні неповнолітні в'язні фашистських концтаборів.

Літній, пенсійний вік людей, у силу чого вони виявилися в складній життєвій ситуації:

- самотні люди похилого віку,
- сім'ї, що складаються з пенсіонерів (за віком, інвалідності й іншим підставам).

Девіантна поведінка в її різних формах і видах.

До цих категорій відносяться:

- діти й підлітки девіантної поведінки;
- діти, що зазнали жорстокого поводження й насильства;
- особи, які опинилися в умовах, що загрожують здоров'ю й розвитку;
- особи, що повернулися з місць позбавлення волі;

– сім'ї, у яких є особи, що зловживають алкоголем, що вживають наркотики.

Важке, неблагополучне положення різних категорій сімей.

До цієї групи населення можна віднести:

– сім'ї, що мають під опікою дітей-сиріт і дітей, що залишилися без піклування батьків;

– сім'ї з низьким рівнем доходів;

– багатодітні сім'ї;

– неповні сім'ї;

– сім'ї, у яких батьки не досягли повноліття;

– молоді сім'ї;

– сім'ї, що розлучаються;

– сім'ї з несприятливим психологічним мікрокліматом, конфліктними відносинами, педагогічною неспроможністю батьків.

Особливе становище дітей (сирітство, бродяжництво й т.д.).

На цій підставі доцільно виділити наступні групи:

– самотійно проживаючі випускники дитячих будинків і шкіл-інтернатів (до досягнення ними матеріальній незалежності й соціально-гуманітарної зрілості);

– осиротілі або діти, що залишилися без піклування батьків;

– бездоглядні діти й підлітки.

Бродяжництво; бездомність.

До цієї групи відносяться:

– особи без певного місця проживання,

– зареєстровані біженці,

– вимушені переселенці.

Передродовий і післяпологовий стан.

Це групи:

– вагітних жінок і матерів, що годують,

– а також групи матерів, що перебувають у відпустці по догляду за дитиною.

Запропонований поділ на групи не є єдиним. Можна диференціювати зазначені групи людей більш конкретно або, навпаки, виділяючи більш широкі категорії - це залежить від цілей і завдань дослідження.

До суб'єктів соціально-гуманітарної роботи відносяться люди, установи, організації, соціально-гуманітарні інститути, що вирішують ті або інші завдання, проблеми, що стоять перед об'єктами соціально-гуманітарної роботи.

Їх можна диференціювати по різних підставах, у тому числі з огляду на складові частини соціально-гуманітарної роботи: науку, практичну діяльність і навчальний процес (навчальні дисципліни в області соціально-гуманітарної роботи).

Суб'єктами соціально-гуманітарної роботи є:

1) насамперед організації, установи, соціально-гуманітарні інститути суспільства:

- держава зі своїми структурами у вигляді законодавчої, виконавчої й судової влади. У цій структурі особливу роль грають міністерство праці й соціального розвитку, а також виконавчі органи керування соціально-гуманітарною роботою на регіональному рівні, міст, місцевих адміністрацій;

- різні соціально-гуманітарні служби:

- адміністрації державних підприємств, організацій, установ, вузів і т.д. і їхнього підрозділу;

2) суспільні й благодійні організації:

- профспілки,

- відділення Дитячого Фонду,

- товариства Червоного Хреста,

- приватні соціально-гуманітарні служби й т.д.

3) люди, що займаються практичною соціально-гуманітарною роботою професійно або на громадських засадах

Професійних працівників не так багато. Усього у світі професійних працівників налічується близько 500 тис. чоловік. Ці люди мають дипломи, що свідчать про те, що їм офіційно привласнена спеціальність «соціального працівника». Викладачі, а також ті, хто сприяє закріпленню знань, навичок, умінь (керівники студентської практики, наставники, практичні соціально-гуманітарні працівники)

5) дослідники соціально-гуманітарної роботи

Науковці, які аналізують стан соціально-гуманітарної роботи, використовуючи різні методи, розробляють наукові програми, фіксують існуючі й тенденції, що зароджуються, у цій області, публікують наукові звіти, книги, статті по проблематиці соціально-гуманітарної роботи.

2.3 Функції соціально-гуманітарної роботи.

1) діагностична функція – вивчення соціально-гуманітарним працівником особливостей окремого індивіда (або групи людей), ступеня впливу на нього мікросередовища й постановка «соціально-гуманітарного діагнозу»;

2) прогностична функція – програмування й прогнозування впливу на об'єкти соціально-гуманітарної роботи всіх соціально-гуманітарних інститутів суспільства, вироблення окремої моделі соціально-гуманітарного поведіння цих об'єктів;

3) послужливо-профілактична (або соціально-терапевтична) функція – приведення в дію юридичних, психологічних, соціально-медичних, педагогічних і інших механізмів попередження й подолання негативних наслідків;

4) правозахисна функція – використання всього комплексу законів і правових норм, спрямованих на надання допомоги й підтримки населенню;

5) соціально-педагогічна функція – виявлення інтересів і потреб людей у різних видах діяльності (культурно-дозвільна, спортивно-оздоровча, художня творчість, туризм) і залучення до роботи з ними різних установ і організацій,

суспільних і творчих сполучників, фахівців, тренерів, організаторів культурно-дозвільної діяльності й ін.;

б) соціально-психологічна функція – різні види консультування й корекції міжособистісних відносин, допомога в соціальній адаптації й соціально-гуманітарній реабілітації всім нужденним;

7) соціально-медична функція – організація роботи із профілактики захворювань, допомога в оволодінні основами першої медичної допомоги, організація роботи із планування сім'ї, формування відповідального відношення до репродуктивного й сексуального поведження, сприяння формуванню здорового способу життя;

8) соціально-побутова функція – сприяння в наданні необхідної допомоги різним категоріям населення (інвалідам, людям літнього віку, молодим сім'ям) у поліпшенні їхніх житлових умов, організації нормального побуту;

9) комунікативна функція – устанавлення контактів з нужденними в тій або іншій допомозі й підтримці, організація обміну інформацією.

2.4 Структура й рівні соціально-гуманітарної роботи.

У структурі соціально-гуманітарної роботи виділяють два основних аспекти:

1-1- рішення повсякденних, невідкладних проблем клієнта.

2-2- рішення завдань у перспективі, передбачення й запобігання гострих соціально-гуманітарних проблем у глобальному масштабі (безробіття, убогість, різні соціально-гуманітарної захворювання, найбільш гострі форми девіантної поведінки й т.д.).

Обидва аспекти соціально-гуманітарної роботи зв'язані й обумовлені соціально-гуманітарною політикою держави.

Наступний структурний зріз соціально-гуманітарної роботи визначається її основними напрямками: соціально-гуманітарний діагноз, соціально-гуманітарна терапія, соціально-гуманітарна реабілітація, соціально-гуманітарна

профілактика, соціально-гуманітарний контроль, соціальне страхування, соціально-гуманітарне обслуговування, соціально-гуманітарне посередництво.

Підстави для визначення рівнів соціально-гуманітарної роботи можуть бути різними.

Залежно від масштабності соціально-гуманітарна робота може проводитися на:

- державному,
- регіональному,
- обласному,
- місцевому
- індивідуальному рівнях.

Зміст державного рівня визначається насамперед законодавчою й соціально-гуманітарною політикою держави. Саме на цьому рівні соціально-гуманітарна робота повинна бути представлена в її широкому розумінні.

На регіональному й обласному рівнях соціально-гуманітарна робота здобуває більш конкретний, змістовний характер і з'являється в її безпосередньому вузькому розумінні.

Місцевий рівень соціально-гуманітарної роботи визначається спрямованістю на конкретні об'єкти; соціально-гуманітарна робота здійснюється головним чином різного роду соціально-гуманітарними службами, професійними соціально-гуманітарними працівниками й добровольцями.

Індивідуальний рівень – це робота із клієнтом на основі його запитів. (Але залежно від конкретних об'єктів соціально-гуманітарна робота може проводитися як з окремим індивідом, так і сім'єю, групою осіб).

2.5 Взаємозв'язок соціально-гуманітарної роботи з іншими науками.

Сьогодні соціально-гуманітарна робота розвивається в умовах постійних дискусій. З особливою гостротою обговорюється питання про її місце в системі наук. Теорія соціально-гуманітарної роботи має всі структурні ознаки науки:

специфічний предмет дослідження, об'єкт дослідження, специфічні поняття, категорії, принципи й методи діяльності. При цьому її відносять до групи прикладних наук і характеризують як міждисциплінарну.

В оцінці наукового статусу соціально-гуманітарної роботи як наукової дисципліни домінують два підходи:

– прихильники першого виходять із того, що теоретичну основу соціально-гуманітарної роботи становлять кілька суміжних наук про людину й суспільство (соціально-гуманітарна філософія, антропологія, соціологія, медицина, право, психологія, етика й ін.);

– прихильники другого підходу намагаються довести самостійність соціально-гуманітарної роботи як наукової дисципліни, у рамках якої виділяється теоретичний і прикладний аспекти.

Об'єктом всіх гуманітарних наук є суспільство, однак, кожна має свій предмет розгляду – вивчає певну область, свій «зріз». Соціально-гуманітарна робота займає особливе місце серед таких наук про суспільство, як філософія, історія, політологія, правознавство, економіка, психологія, соціологія й медицина:

Розглядаючи взаємозв'язок соціально-гуманітарної роботи із соціологією, можна сказати, що соціологія вивчає поведження, установки, цінності населення, класифікує суспільство на соціальні шари й класи. Пізнання в області соціології дозволяють соціально-гуманітарному працівникові досліджувати соціально-гуманітарної проблеми, забезпечувати володіння технікою збору даних. Знання соціології, особливо прикладної, корисні для соціально-гуманітарної роботи, але не підмінюють її.

Крім соціології соціально-гуманітарні працівники використовують також дані психології. Ця дисципліна тісно пов'язана із соціально-гуманітарною роботою. Психологи, вивчаючи індивідів, намагаються зрозуміти механізми їхнього розвитку, важливі фактори, що впливають на їхню психіку й поведження, а також психологію колективів. Соціально-гуманітарні працівники

використовують знання психології й соціології, щоб оцінити проблеми клієнтів і здійснити плани необхідного втручання.

При цьому соціально-гуманітарні працівники не можуть зосередитися тільки на індивіді, як це роблять психологи, або на соціально-гуманітарному оточенні, як соціологи, - вони вивчають різні аспекти того й іншого кола проблем, сприяють виробленню конструктивного їхнього рішення.

Багато програм навчання соціально-гуманітарних працівників вимагають досить ґрунтовної медичної підготовки. Оскільки соціально-гуманітарна робота пов'язана з такими категоріями населення як люди похилого віку, особи з інвалідністю, діти-сироти, соціально-гуманітарним працівникам необхідні знання в області медицини й реабілітаційного консультування.

Ще однією суміжною дисципліною, необхідної при одержанні професії соціально-гуманітарного працівника, є правознавство. Без знання законодавчих актів, підстави теоретичних і практичних аспектів сімейного й карного права, пенсійного забезпечення складно давати консультації клієнтові, допомагати йому в рішенні його життєвих проблем, відстоювати його інтереси.

Крім того, діяльності фахівця із соціально-гуманітарної роботи поширюється й на область керування. Тому менеджмент поряд з іншими навчальними дисциплінами займає одне із провідних місць у підготовці фахівців.

2.6 Технології соціально-гуманітарної роботи.

Взагалі соціально-гуманітарні технології розглядаються як способи здійснення діяльності на основі її раціонального поділу на процедури й операції з їхньою наступною координацією. Це загальне визначення, його можна віднести до всіх видів людської діяльності, у тому числі й до соціально-гуманітарної роботи.

Термін «соціально-гуманітарні технології» з'явився в нашій країні порівняно недавно. Однак це не означає, що в нас взагалі не займалися соціально-гуманітарними технологіями. Соціально-гуманітарні технології у

вітчизняній соціально-гуманітарній роботі найчастіше йменувалися соціально-гуманітарним керуванням.

Стосовно до соціально-гуманітарної роботи соціально-гуманітарні технології трактуються як сукупність прийомів, методів і впливів, застосовуваних соціально-гуманітарними службами, окремими установами соціально-гуманітарного обслуговування й соціально-гуманітарних працівників для досягнення поставлених цілей у процесі здійснення соціально-гуманітарної роботи, тобто для рішення різного роду соціально-гуманітарних проблем, рішення завдань по соціально-гуманітарного захисту населення.

У соціально-гуманітарних технологіях можна виділити дві форми:

- 1) програми, що містять процедури й операції;
- 2) саму діяльність, побудовану відповідно до таких програм.

Соціально-гуманітарні технології досить різноманітні, що обумовлено різноманіттям соціально-гуманітарного миру, соціально-гуманітарного життя.

Класифікація соціально-гуманітарних технологій може бути здійснена по різних підставах:

- 1) З погляду масштабності виділяються:

- соціально-гуманітарні технології глобального характеру (мова йде про такі знання, методи, способах, які сприяють з'ясуванню не тільки внутрішніх, але й світових тенденцій розвитку, зв'язку суспільства й природи),
- соціально-гуманітарні технології стосовно до конкретного суспільства,
- різним сферам громадського життя.

Існують також:

- інноваційні технології (являють собою такі методи й прийоми інноваційної діяльності, які спрямовані на здійснення нововведень у суспільстві, на реалізацію ініціатив, що викликають якісні зміни в різних сферах соціально-гуманітарного життя, що приводять до раціонального використання матеріальних і інших ресурсів у суспільстві).

- навчальні,
- технології минулого досвіду.

По характеру розв'язуваних завдань розрізняють:

– універсальні (наприклад, однієї з різновидів універсальних технологій є технологія глобального моделювання - дослідження й рішення питань збереження миру, природи, забезпечення населення Землі продовольством, енергією, матеріальними засобами й т.д.).

– приватні технології.

Запитання для самоконтролю.

1. Які головні технології соціально-гуманітарної роботи?
2. З якими науками соціально-гуманітарна робота пов'язана найтісніше?
3. Які базові закономірності соціально-гуманітарної роботи?